

состоит в том, что правовые решения всегда требуют эмпирического обоснования.

Классической «фундаменталистской» моделью юридического объяснения, подлежащей критике в правовом реализме, является позитивистская модель, где разграничение юридических и неюридических норм (правил) проводится по источнику происхождения (для юридических норм необходимо соблюдение парламентских процедур законотворчества). Американский правовой реализм в качестве решающего аргумента против юридического позитивизма вводит «тезис о неопределенности юридических правил»: правила неопределенны по содержанию и подлежат специальной судебной интерпретации в процессе создания прецедентов, которые изменчивы. Отсюда следует невозможность объяснения судебного решения на основе законов и иных юридических правил и, как отмечает Б. Лейтер, эффективнее заменить позитивистскую теорию законности на эмпирическую теорию судебного решения. Следовательно, теория судебного решения должна быть *описанием* причинных связей между фактическими ситуациями и реальными судебными решениями без апелляции к нормативно-правовым основаниям [2]. Это становится этапом натурализации юриспруденции как научной дисциплины.

В конечном итоге натурализация в эпистемологии права как раз и предполагает признание «антифундаменталистской» позиции: правовые основания (правила) не предопределяют решение спора и не позволяют обосновать юридические выводы. Натурализованная юриспруденция, таким образом, превращается в один из разделов социологии (а юридическое знание в разновидности социологического, психологического и иного социального знания). Однако нормативность, по мнению Б. Лейтера, сохраняется только в отношении понятия права, которое фактически используется в судебной практике, что является важным ограничением позиции реалистов.

Список использованной литературы:

1. Афоняшин Е.В., Дидякин А.Б. Философия права. Учебное пособие. Новосибирск, Изд-во НГУ, 2006.

2. Leiter B. Naturalizing Jurisprudence: Essays on American Legal Realism and Naturalism in Legal Philosophy. Introduction: from Legal Realism to Naturalised Jurisprudence (2006) [www.papers.ssm.com].

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА ЦІННІСТЬ

Бондар Ю.М.,

доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ

В сучасному світі, який все більше і більше стає інтегрованим, “тісним”, глобальним, постійно відбуваються протилежні за основним вектором свого розвитку процеси. Посилення тенденції до інтеграції в тому чи іншому суспільстві тягне зростання уніфікації, що призводить до спрощення і примітивізації відповідного соціального суб’єкта. Посилення ж тенденції до поділу та автономії соціальних суб’єктів має своїм наслідком зростання різноманітності, і, внаслідок цього, можливість вироблення оригінальних моделей і проєктів історичного розвитку. Загальне і особливо, єдине і багатоманітне - така діалектика історичного процесу розвитку суспільства.

Просто констатувати наявність двох асимптов суспільного розвитку: з одного боку - глобалізація та інтеграція, з іншого - збереження самостійності і автономності соціальних суб’єктів - недостатньо. Необхідно зрозуміти, чи можливий в таких умовах процес чи проєкт стійкого розвитку, і якщо так, то в чому його суть?

Проблема стійкості суспільства хвилювала мислителів ще в період античності. Загадаймо хоча б Платона, який в діалозі “Держава” запропонував

свій варіант вирішення проблеми, так званий "цикл Платона". Аналізуючи погляди вчених з цієї проблеми в різних епохах і культурах, з упевненістю можна констатувати: джерело поділу суспільства – це зміна домінуючих в суспільстві цінностей. А якщо так, то як цьому зарадити, що слід робити в першу чергу?

По-перше, для вирішення соціальних суперечностей слід інституціоналізувати "розум суспільства", тобто створити інститут для спільного обговорення різними групами суспільства існуючих соціальних норм і принципів та їх необхідних трансформацій. По-друге, необхідно створити єдину систему практичних ціннісних орієнтирів, які були б результатом балансу інтересів.

За багатовікову історію свого існування людство накопичило в собі ті правила, які дозволяють людям, що мають різні погляди на світ, існувати разом. Очевидно, що реалізація принципу стабільного, стійкого існування високоорганізованих соціальних структур потребує глибокого аналізу як структури свідомості, так і структури діяльності, і в першу чергу аналізу цінностей рефлексії, в основі якої – етичні принципи як вищі принципи. Інакше кажучи, сталий розвиток поляризованого суспільства можливий тільки в тому випадку, якщо механізм соціальної рефлексії інституціоналізований [1, с. 6-7]. Саме завдяки наявності таких інститутів поділ суспільства не тільки не згубний, а навпаки – це є джерелом його розвитку, тобто підґрунтям, яке, обговорюється, згладжується шляхом регулювання соціальних норм.

Які ж правила або критерії встановлення ціннісних орієнтирів або, назвемо їх підґрунтям загальнонаучуцих цінностей?

Різні індивіди всередині однієї соціальної групи або в одній спільноті живуть і діють відповідно за різними орієнтирами: цінностями, традиціями, віруваннями, інтересами тощо. Для того, щоб соціальна структура була стійкою, необхідно визнавати за іншими право жити і діяти відповідно до їх орієнтирів, уподобань. Це право усіх суб'єктів, і коли воно використовується як граничне нормативне підґрунтя свідомості і поведінки, то воно визнається цінністю, причому загальнозначущою. Поняття так званих кардинальних або загальнозначущих цінностей сформулював сучасний російський філософ М.С. Розов в одній із своїх праць таким чином: "кардинальні (критичні) цінності – це такі цінності, порушення яких прямо обмежує права індивідів та спільнот жити, мислити і діяти у відповідності зі своїми орієнтирами" [2, с. 121].

Аналогічну точку зору на проблему взаємодії груп з різною ціннісною орієнтацією в розділеному суспільстві відстоюють М.Л. Мусхелішвілі, В.М. Сергєєв, Ю.О. Шрейдер [див. 1]. Різні верстви суспільства керуються різними уявленнями як аксіологічними, так і онтологічними, однак це положення, стверджують вчені, не заважає виробленню домінуючих систем і уявлень. Питання впирається в проблему впливу на ціннісні орієнтації окремих груп. Як це можливо?

У стратифікованому суспільстві повинні формуватися соціальні і духовні механізми згладжування неминучих протиріч, які перетворюють деструктивні фактори і забезпечують вирішення конфліктних ситуацій та виникаючих протиріч. Такий розвиток можливий лише "три опори на абсолютні етичні принципи, що вимагають враховувати домагання всіх прошарків населення розділеного суспільства" [1, с. 21-22].

Інакше кажучи, в умовах неминучої розбіжності між соціальними суб'єктами в поляризованому суспільстві необхідною передумовою в реалізації різних ціннісних орієнтирів виступають загальнозначущі цінності. Отже, попередньо сказане дозволяє зробити висновок, що і правові цінності, в т.ч. і перш за все – свобода, рівність і справедливість, тобто те, що і складає основу правності, верховенства права, панування права в сучасному суспільстві, є тими цінностями, які забезпечують поступальний прогресивний розвиток

суспільства. А до загальнозначущих цінностей сучасного глобального суспільства слід віднести феномен верховенства права в усій його повноті, сутнісні риси та властивості якого якраз і складають вищезгадані цінності.

Список використаних джерел:

1. Мухелишвили Н.Л. Ценностная рефлексия и конфликты в разделённом обществе // Вопросы философии - 1996. - № 11. - С. 3-22.
2. Розов Н.С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения конструктивной аксиологии. - Новосибирск: Изд-во НГУ, 1998. - 292 с.

ПРАВОСУДДЯ: ОБРАЗ ТА СМИСЛИ У ЮРИДИЧНИХ ФІЛЬМАХ (ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Бігун В.С.,

юрист Європейського суду з прав людини, науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук

Актуальність, Правосуддя – феномен, що актуалізується за певних умов. Так, в умовах істотних соціальних змін зростає рівень конфліктності. Відповідно правосуддя актуалізується як інститут розв'язання конфліктів (резолютивний смисл правосуддя). В умовах політичної боротьби правосуддя може використовуватися як інструмент політичного впливу чи правового захисту (політичний та правозахисний смисли правосуддя). Актуалізація цього феномену привертає увагу науковців, покликаних з'ясувати його сутність, законності і функціонування правосуддя.

Феномен правосуддя в сучасній Україні перманентно актуальний. Кількість судових справ щороку обчислюється мільйонами [1], тоді як соціологічні дослідження засвідчують проблемний рівень довіри до судів [2]. Відтак науковці теж покликані дослідити сучасний феномен правосуддя, осмислити його, сприяти удосконаленню.

Правосуддя відображається в різних формах. Поряд із традиційними (як-от судові рішення), заслуговують на увагу й інші. Кіно – одна з них. Науково-технічний поступ, глобалізація, інші чинники зумовили розвиток кіноіндустрії, зробили кіно впливовим феноменом популярної культури, об'єктом інтересу не лише митців, але й правників. Фільми завдяки багатofункціональності здатні не лише інформувати, розважати, але й впливати на формування свідомості, зокрема правової. Це зумовлює потребу міждисциплінарного – правознавчого та кінематографічного (мистецтвознавчого) – дослідження проблематики права та кіно. Зокрема, йдеться про дослідження такого прояву, як юридичні фільми, які пропонуються розуміти широко, як фільми про право та правників [3].

Джерельна база. Юридична наука акумулювала значний матеріал правознавчих досліджень правосуддя. Водночас й кінематограф, зокрема кіномитці, кінокритики та шанувальники кіно, виробив значний кіноматеріал (фільми, дослідження тощо), зокрема й присвячений правосуддю. На часі їхнє міждисциплінарне наукове опрацювання. Воно може відбуватися, наприклад, за аналогією з напрямком «право та література» (чи то правознавчим дослідженням літератури [4]), семіотики права [5], що проводяться й в Україні. В філософсько-правовому вимірі варто, з-пом'як іншого, дослідити філософські засади правосуддя, відображені в юридичних фільмах.

Об'єкт, предмет і проблематика дослідження. Об'єктом дослідження уявляється феномен правосуддя, відображений у фільмах, зокрема юридичних; предметом – його філософсько-правовий вимір.

Проблематикою охоплюються різні актуальні проблеми правосуддя. Їх доречно систематизувати на основі основних підходів до розуміння філософії права та її проблематики. Так, у контексті підходу розмежування та